

UNDERVISNINGSMATERIALE KØKKENELEVATOREN

Af Harold Pinter

TEATRET VED SORTE HEST

SPILLEPERIODE: 7. nov. - 6. dec. 2014

MAN. - FRE. KL. 20, LØR. KL. 17.

BILLETBESTILLING

TELEFON 33 31 06 06, MAN. - FRE. KL. 12-16

UNG GRUPPE U. 25, 50.-/STK.

Foto: Robin Skjoldborg

Kære Underviser

I denne sæson har Teatret ved Sorte Hest hele to af Harold Pinters forestillinger på programmet, og derfor har vi valgt at kalde denne del af sæsonen for *Det Pinter'ske Efterår*. I første del opførte vi *Old Times*, og nu står den lille intimszene klar til næste Pinter-klassiker *Køkkenelevatoren*, hvilken dette studiemateriale er udviklet til. På scenen står de to unge og sprudlende talenter Morten Holst & Morten Brovn, som begge brænder for Pinters på én gang absurde og spændingsfyldte univers.

Der vil i forbindelse med *Det Pinter'ske Efterår* blive afholdt en række kunsthusholdninger, og alle med billet til en af forestillingerne har gratis adgang til samtlige arrangementer. Mere information kan du læse på næste side. Forestillingen samt kunsthusholdninger henvender sig til de ældste klassetrin i folkeskolen, studerende ved STX, HF, VUC samt andre gymnasiale uddannelser og er relevant for fagene drama, psykologi, historie, engelsk, dansk og samfundsfag. Materialet er udarbejdet til undervisere og kan bruges i undervisningen i forbindelse med forestillingen. Der er opgaver, spørgsmål og praktiske øvelser til både forberedelse til og efterbearbejdelse af forestillingen og vil være relateret til temaer, karakterer, handling mm. Du kan bruge hele materialet eller vælge ud, alt efter hvad der er relevant for jer. Materialet er skrevet således, at temaerne kan bruges uafhængigt af resten af materialet, og derfor kan man opleve gentagelser, hvis man læser det hele igennem.

Vi vil ønske dig rigtig god fornøjelse med at dykke ned i denne Pinter-gyser, hvor absurdisme og tragikomik flyder frit, når Pinter stiller skarpt på livets tilfældigheder og meningen med det hele på godt og ondt.

TEATRET VED SORTE
HEST

Vesterbrogade 150, 1620 København V
www.sortehest.com tlf. 33 31 06 06

Indhold

- Kunsthusholdninger
- Harold Pinter og absurdismen
- Resumé og fortolkninger
- Personkarakteristik
- Autoriteter og manipulation
- Lejemordere
- Links
- Bilag

Medvirkende: Morten Holst & Morten Brovn

Tekst: Harold Pinter (skrevet 1957)

Isenesættelse: Peter Kunz

Studiemateriale: Marlene Kejser

KUNSTHUS-ARRANGEMENTER

Sorte Hest vil have mere Pinter, og derfor tager vi tematikkerne fra hans stykker ud af scenerummet og holder en række kunsthusholdninger, hvor en ny ekspert til hvert arrangement vil dykke ned i et af de Pinter'ske temaer. Alle med billet til Det Pinter'ske Efterår kan ganske gratis deltage i arrangementerne.

Hvad sker der, når man blander absurdisme og fantasi i én og samme genre? Hvordan defineres kønsrollerne i vores samfund? Føler en lejemorder skyld og anger, når han dræber? Er en morder også et menneske? Hvor autoritetstro er vi egentlig? Og hvordan placerer Pinter sig som en af sin generations litterære sværvægttere? Dette er spørgsmål der vil blive udbredt, når publikum bl.a. kan opleve en gadepræst, en dramaturg, en forhenværende chef for drabsefterforskningen ved Rejseholdet samt en filmaften med fremvisning af en ægte Pinterklassiker.

Arrangementskalender

Køkkenelevatoren

Onsdag d. 12.11.14: Holdet bag "Køkkenelevatoren" med Instruktør Peter Kunz og skuespillerne Morten Holst og Morten Brovn kickstarter kunsthusholdningerne for andel del af Det Pinter'ske Efterår, når de stiller op til en Q&A, hvor publikum kan få lov at stille spørgsmål om deres arbejde med denne nervesitrende Pinter-gyser.

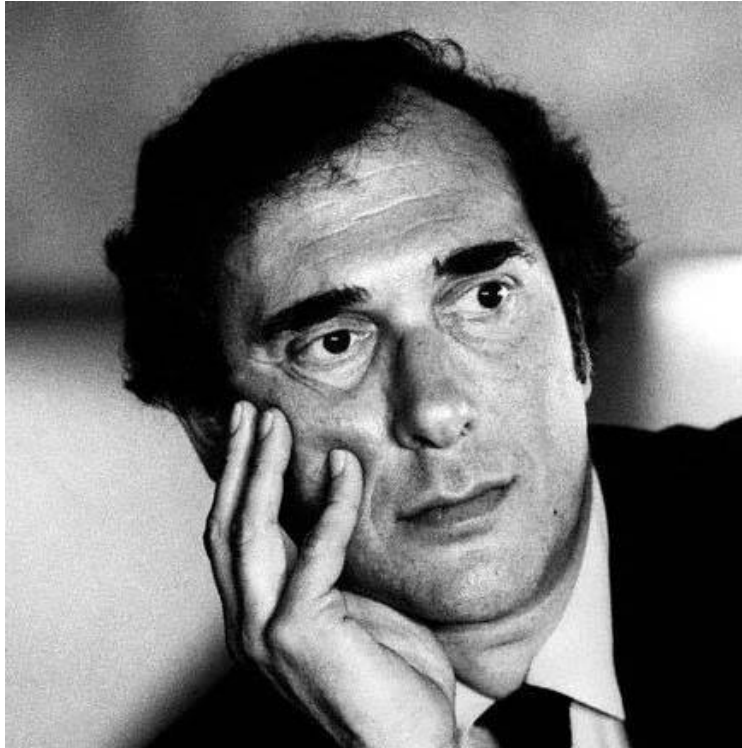
Torsdag d. 13.11.14: Dramaturg Annelis Kuhlmann holder oplæg om Harold Pinter og absurdismen som genre gennem tiden.

Onsdag d. 19.11.14: Politiinspektør ved Vestegnens politi og forhenværende chef for drabsefterforskningen ved Rejseholdet Bent Isager-Nielsen fortæller om mordere. Han har været efterforskningsleder i en lang række spektakulære mordgåder, og han har set sider af livet - og døden - som få andre. Dette arbejde fortæller han om i bogen "Man jager et bæst og fanger et menneske", hvilket danner grunden for hans oplæg.

Fredag d. 21.11.14: Videoaften og Sleepover på teatret. Vi viser den klassiske og dramatiske film "Betrayal", som er skrevet af Harold Pinter og baseret på begivenheder fra hans eget liv, hvor vi baglæns følger en syv år lang affære. Vi ser film, spiser popcorn og lytter efter spøgelse. Og de aller modigste tager liggeunderlag og sovepose under armen og overnatter i teatrets foyer.

Mandag d. 24.11.14: Gadepræst Mia Rahr Jacobsen holder oplæg om skyld, anger og selvtværdighed.

Harold Pinter og absurdismen

Harold Pinter, 1979

HAROLD PINTER

- Engelsk forfatter og dramatiker (1930-2008)
- Kendt for at skrive absurde teaterstykker.
- Modtog i 2005 Nobelprisen i litteratur, hvor juryen beskrev ham som en dramatiker, der blotlægger mørket under hverdagsævl og bryder ind i undertrykkelsens lukkede rum.
- Han skrev 32 skuespil, postmoderne romaner og drejebøger til film og TV-serier.
- Hans dramatik er i dag et begreb i sig selv: *Det Pinterske*.
- Debuterede med enakteren *The Room* (1957), som han skrev på fire dage.
- Politisk engageret både gennem sin litteratur og også aktivt i samfundet. Han kæmpede for menneskerettigheder af flere omgange bl.a. i forbindelse med Golfkrigen 1991 og NATOS invasion i Kosovo i 1999.

Bibliografi, dramatik:

- *Rummet* (1957)
- *Køkkenelevatoren* (1957)
- *Fødselsdagsselskabet* (1958)
- *Viceværten* (1959)
- *En tur i byen* (1959)
- *Dværgenen* (1960)
- *Elskeren* (1962)
- *Gamle dage* (1970)
- *Ingenmandsland* (1974)
- *Victoria Station* (1982)
- *Måneskin* (1993)

There are no hard distinctions
between what is real and
what is unreal, nor between
what is true and what is false.
A thing is not necessarily
either true or false; it can be
both true and false.

-Harold Pinter

Absurdismen og Pinter

Det absurde teater opstod som dramatisk genre i Frankrig efter 2. Verdenskrig. Retningen har sit filosofiske udgangspunkt i eksistentialismen og sit formmæssige udspring i avantgardeteatret. Absurdisme er kendetegnet ved ikke at være naturalistisk, da genren taler til nogle andre dele af menneskets bevidsthed end det rationelle. Absurde teaterstykker er kendetegnet ved ikke at have et lineært handlingsforløb, hvor karaktererne opfører sig ulogisk og ofte taler nonsenssprog. Det absurde skildrer virkeligheden – ikke som den ser ud, men som den føles, og det er ofte både morsomt, tragisk og svært at ryste af sig. Ofte vises menneskers fremmedgørelse og eksistentielle problemstillinger, og ser man absurde forestillinger med psykoanalytiske briller på, åbner der sig et flersidet fortolkningsrum, hvor dybere psykologiske mekanismer viser sig. Blandt de mest kendte absurde forfattere er bl.a. Samuel Beckett, Eugène Ionesco og Harold Pinter, og fra dansk side kan nævnes Jess Ørnsbo, Svend Åge Madsen og Line Knutzon.

Harold Pinter er hovedsageligt kendt for at skrive absurd dramatik, men i dag opfattes hans dramatik som realistisk, og det psykologiske spil mellem få personer er i centrum. Pinter har en realistisk skrivestil, men der er tale om en hyperrealisme, hvorved absurde elementer opstår. Pinter bliver forbundet med det absurde teater, fordi han har en eminent beherskelse af dagligsprogets udtryksformer, hvilket han bruger som middel til at vise absurditeten og meningsløsheden i de menneskelige vilkår. Og netop eksistenspørgsmålet om meningen med det hele er central i *Køkkenelevatoren*, når to lejemordere sidder i et nedlagt restaurantkøkken i en kælder og ved hverdagslige diskussioner og overspringshandling undgår at konfrontere sig selv og hinanden med dette.

I'm not committed as a writer, in the usual sense of the term, either religiously or politically. And I'm not conscious of any particular social function. I write because I want to write. I don't see any placards on myself, and I don't carry any banners.

- Harold Pinter

Pinters særlige dramatiske stil er blevet et begreb i sig selv kaldet *Det Pinterske*, og er en sammensat størrelse af flere forskellige greb, som Pinter har gjort brug af i sin dramatik. For det første formår han at forvandle hverdagens samtaler til dramatisk poesi. En poesi hvori der opstår

kryptiske og gådefulde situationer, som er gennemtrængt af voldsomme spændinger og lurende farer. *Det Pinterske* består især i hans brug af dramatisk undertekst både i dialogen og i pauseringerne. Ved helt banale og realistiske replikker samt med sine berømte pauser skaber Pinter situationer, der er spændingsdirrende og nervesitrende, hvor død, ødelæggelse og hårde slag ligger i kølvandet. Grebet kaldes "A Pinter Pause", og i hans dramaer oplever vi talrige pauser – pauser som ikke er til for at karakterer og publikum kan trække vejret, men for at vi skal holde det. Man kan kalde det for nervesitrende undergangspauseringer, hvor luften er tyk af vold, men den er psykisk, og i dialogerne såvel som pauseringerne udspiller magtkampen sig, som er præget af tilbageholdt information og taktik, hvilket giver et truende og gådefuldt udtryk. En anden Pintersk strategi er "The Deflecting Non Sequitur", hvor karaktererne helt bevidst undgår at svare på hinandens replikker og spørgsmål, hvilket kan få en aggressiv og kynisk karakter.

I made a terrible mistake when I was young, I think, from which I never recovered. I wrote the word "pause" into my first play.

- Harold Pinter, 1989

Resumé og fortolkninger af *Køkkenelevatoren*

Resumé

I denne tragikomiske forestilling møder vi de to lejemordere Ben og Gus, som sidder i et nedlagt restaurantkøkken i en kælder. De venter på beskeden fra deres chef Wilson om, hvornår de skal begå deres næste mord. Først og fremmest slår de tiden ihjel, og tilsyneladende er alt som det plejer for de to. Men det er bestemt ikke tilfældet. En køkkenelevator sender mystiske madbestillinger ned til makkerparret, og efterhånden stiger deres bekymring og paranoia, og en intern magtkamp opstår. De to lejemordere lader vanviddet og absurdismen strømme i komikkens tegn, og midt i det hele viser én af køkkenelevatorens bestillinger sig at blive skæbnesvanger og fatal, da Ben får beskeden om at slå den næste ihjel, som kommer ind ad døren. I samme øjeblik vælter Gus ind.

Fortolkninger

Køkkenelevatoren er en forestilling, der sætter fokus på venskab, forræderi, skyld og anger samt konsekvenserne af vores handlinger. Det allestedsnærværende spørgsmål i forestillingen er: "Hvad er meningen med det hele?" Ben og Gus lader dette eksistensspørgsmål drukne i hverdagslige diskussioner og overspringshandling, idet de bladrer i avisen, undrer sig over toilettets dys funktionalitet og svælger i de dårlige vilkår for lejemordere nu om dage. Makkerparret sætter ikke spørgsmålstejn ved, hvorfor dem, de skal slå ihjel, skal dø. Her ses tydeligt Pinters inspiration fra den franske absurdist Samuel Beckett, hvor de to vagabonder Vladimir og Estragon i "Mens vi venter på Godot" på samme måde er i en venteposition, hvor Godot skal komme og være meningen med det hele, men han viser sig aldrig. Man kan trække parallel mellem Godot og lejemordernes chef Wilson, hvis befaling Ben og Gus også venter på. Der er to dominerende fortolkninger af *Køkkenelevatoren*, hvor den ene går på, at Ben igennem hele forløbet ved, at han skal slå Gus ihjel og den anden, hvor han først ved det til allersidst, da Gus kommer ind ad døren. Den sidstnævnte fortolkning er den, som arbejdes med i denne opsætning af forestillingen:

"I denne udgave ved Ben først til sidst, at Gus er det næste offer. Vi arbejder med livets tilfældigheder, da det ligeså godt kunne være Gus, der skulle slå Ben ihjel. Spørgsmålet om meningen med det hele når sit højeste i denne slutning, for igennem hele stykket undgår de to at forholde sig til dette, og nu ligger det afgørende og skæbnesvangre hos Ben. Hvis han stiller sig selv spørgsmålet 'Hvad er meningen med det hele', skyder han ikke, men hvis han følger autoriteten og lader spørgsmålet være forbigående endnu en gang, så skyder han", fortæller instruktør Peter Kunz og understreger, at det er en åben slutning, og at vi som publikum ikke ved, hvad Ben ender med at gøre.

Opgaver (efter stykket)

- Hvordan tolker I de lange tavsheder i stykket? Hvad sker der i disse, og hvordan bruger Pinter dette greb? Er der et mønster i placeringen af dem i dialogen?
- **Dramaøvelse:** Skriv en dialog mellem lejemorder og et offer på ti replikker. Spil scenen uden pauser. Skriv pauser ind tilfældige steder; kort, mellem, lang pause. Undersøg hvad det gør ved dramaet.
- **Skriveøvelse/dramaøvelse:** skriv slutningen på stykket, som I tror det ender. Som dramaøvelse kan eleverne skrive slutningen som en dialog og iscenesætte den for hinanden på klassen.
- **Skriveøvelse:** Skriv historien om den pige, som tidligere var deres offer, og som Gus bringer op og beskriver med: "Men sikket rod, hva? Rod, du. Jeg tror overhovedet ikke, jeg kan huske noget værre rod end det her". Hvem var hun, og hvorfor skulle hun slå ihjel? Og hvorfor bringer Gus lige netop hende på banen?
- Hvorfor gjorde Ben ophold midt på vejen i bilen?

Pinter er særligt kendt for sin dramatiske mange pauseringer og tavsheder. Instruktør Peter Kunz fortæller, at det netop er disse tavsheder, der gemmer på dette altoverskyggende spørgsmål om meningen med det hele. I forestillingen arbejder Kunz og de to skuespillere Morten Brovn og Morten Holst med Pinters pauseringer og tavsheder på to forskellige måder:

1. Fortielsen: En aktiv tavshed, der dækker over fortielsen af et problem, som man er bevidst om, men ikke gør noget ved. I stedet overspringer man og lader sig distrahere for at undgå at forholde sig til det.
2. Meningen med livet: En tavshed hvor man giver sig hen til blot at være tilstede som menneske. Hvor man kan slappe helt af og ikke forholder sig til noget ud over sig selv og sine tanker, som vi gør det, når vi fx tager på ferie for at få fred og ro til tankerum. Måske er det i disse tavsheder, at vi finder meningen med livet.

Begge tavsheder kan være smerte- og angstfulde, men i dag har vi et hav af ting til at distrahere os fra at forholde os til meningen med det hele: vi ser TV, spiller computer, går i tivoli, fejrer fødselsdage og mange andre ting som gør tilværelsen tålelig. I forestillingen er det oftest Gus, der sætter spørgsmålstejn ved forskellige forhold, hvilket Ben gang på gang afværger. De undgår at forholde sig til meningen med det hele ved at læse avis, tale om fodbold, forsøge at lave te osv. Tavshederne opstår ofte imellem de to, når de er lige ved at tage kritisk stilling til deres tilværelse – særligt ved Gus' mange spørgsmål – og tavsheden fordrer som regel et skift i scenen.

Perspektiveringsopgave: Hvis I har læst eller arbejdet med "Mens vi venter på Godot" af Samuel Beckett, kan I oplagt lave en komparativ analyse af de to dramaer både i forhold til personkarakteristik, handling, genre, dramaturgi m.m.

I think we communicate only too well, in our silence, in what is unsaid, and that what takes place is a continual evasion, desperate rearguard attempts to keep ourselves to ourselves. Communication is too alarming. To enter into someone else's life is too frightening. To disclose to others the poverty within us is too fearsome a possibility.

- Harold Pinter

Personkarakteristik

Man kan også se inspirationen fra Beckett i Pinters karakterer. Der er tydelige paralleller mellem lejemornerne Ben og Gus og de to vagabonder Vladimir og Estragon i "Mens vi venter på Godot". De er ligesom lejemornerne i en venteposition, som de får til at gå med snak, sang, filosoferen og skænderier. Holdet bag denne opsætning af *Køkkenelevatoren* har en meget fysisk tilgang til forestillingen og dermed også karaktererne:

"Det bliver hurtigt et meget intellektuelt stykke, der taler til hjernen, og derfor vil vi gerne gøre meget ud af det fysiske udtryk. Vi lader derfor fysikken i regibemærkninger få for fuld hammer for at understrege volden i stykket – også den fysiske vold som ligger i Pinters ord og i underteksten. På den måde går karaktererne ud af en tangent og mister fodfæstet. Og det er jo blandt andet for at se det hele gå galt for helten, at vi går i teatret. Det er ligesom i de gamle græske tragedier, hvor publikum fik en renselse, Katharsis, ved at se heltens lidelse og kamp", siger instruktør Peter Kunz.

Han forklarer samtidig at i forhold til de to karakterer og forestillingen generelt, er de inspireret af Gøg og Gokke samt Monthy Pyton – og det uden at unnlade gysereffekt og en vold og et vanvid, som hele tiden ligger lige under overfladen. Det er fra de to karakterer Ben og Gus, at den absurdistiske komik udspringer. Man ser hurtigt, at de to er temmelig modsætningsfyldte. Allerede fra begyndelsen kommanderer Ben med Gus, og dette er gennemgående i stykket. Ben er også ældre en Gus, hvilket han bruger som argument imod Gus, som egentlig ikke tager kommandoerne og nedværdigelsen så højtideligt, og det meste preller af på ham. Selv når Ben bliver temmelig fysisk, virker Gus ikke særligt mærket med det. Ben er altså en del mere voldelig og sprængfarlig end Gus og fremstår som den kolde, kyniske og ikke mindst rutinerede lejemorner. Hans voldelighed bliver helt tydeligt, da han griber Gus ved struben og råber "*Kedlen din idiot*", som resultat af en diskussion om, hvorvidt man siger "*tænd for kedlen*" eller "*tænd for gassen*". Magtkampen når her et kogepunkt og udspiller sig generelt gennem ligegyldige hverdagsdiskussioner, men ikke desto mindre accelerer volden og spændingen imellem de to derigennem. Kunz beskriver det med følgende:

"Makkerparret er ligesom to lande på hver sin side af en grænse, og krig kan udbryde når som helst. Der kan udbryde krig, når den ene knirker med sengen, bladrer for højlydt i avisen eller når der er uenigheder om faste vendinger. Det er irritationer og smågnidninger, som skaber volden og den nervesitrende stemning, der lurder lige under overfladen".

Ben dominerer og har højstatus i magtforholdet mellem de to, mens Gus fremstår mere naiv og følsom samtidig med, at han er den, der stiller spørgsmål konstant, men som også nemt lader sig aflede, når Ben afværger hans til tider kritiske stillingtagen til både stort og småt – eller udgår det

Opgaver (efter stykket)

- Lav en personkarakteristik af de to lejemorner.
 - Hvordan er magtforholdet (status) mellem Ben og Gus? Hvordan ses det både i det verbale og nonverbale? Find eksempler og brug vedlagte scene i bilag som understøttelse til analysen.
 - Overfør personkarakteristikken på arketyper ude i samfundet. Hvilken form for alment menneskelige eksistenser symboliserer de to lejemorner?
 - Youtube "*Gøg og Gokke*" og "*Mens vi venter på Godot*". Find paralleller mellem disse og de to lejemorner (Se forslag til youtubelink under "links").
-

I don't give a damn what other people think. It's entirely their own business. I'm not writing for other people.
- Harold Pinter, 1971

blot af ren uvidenhed? Gus undrer sig over alt fra toilettet der ikke virker, til hvem de mon nu skal slå ihjel. Gus kan siges at være mere menneskelig end Ben, idet han taler om fodbold, te og klager over de kummerlige arbejdsforhold samt arbejdslivets evige rutine, hvilket henleder tankerne på Sisyfos og den evige stenslubben. Når alle spørgsmålene bliver for meget for Ben, truer han sågar Gus: *"Det er én på frakken, hvis du ikke tager dig i agt"*. Ben får Gus til at fremstå doven, uforberedt og dum, mens han selv fremstår velforberedt, perfektionistisk og utroligt autoritetstro. Ben har orden i tingene og tager tøj på i god tid og pudser sin revolver. Men på trods af disse modsætningsfyldte karakteristika er de begge lejermordere og på den måde i samme båd. Dette leder videre til et typisk kendetegn for absurd teater, for hvis man tager de psykoanalytiske briller på i sin karakteranalyse, vil man opdage, at der er fokus på en fremstilling af arketyper i samfundet eller det kollektivt ubevidste. Det vil sige, at karaktererne på scenen personificerer alment menneskelige mønstre og eksistenser.

De to lejermordere spilles af Morten Brovn (Ben) og Morten Holst (Gus), og Teaterchef Maria W. Vinterberg sagde følgende om holdets opsætning af forestillingen:

"Pinter er sprængfarlig og interessant, og krydret med Morten og Mortens talent, var det fuldstændig indlysende, at jeg skulle sige ja til denne fabelagtige idé. De to vil med deres sprudlende og fysisk voldelige energi som de to lejermordere udgøre enhver pigedrøm om en bad-ass kæreste", siger hun og understreger, at de to skuespillere har et sjældent talent for at kombinere hårdtkogte bad boys med komik og ikke mindst absurdisme.

Autoriteter og manipulation

Magt, manipulation og mødet med autoriteter oplever vi i dag i talrige kontekster i samfundet. Manipulation foregår på mange niveauer, hvilket fordrer en kritisk sans, hvor man fx i medierne i alt fra reklamer til politik ikke skal tage alle udsagn og fremstillinger for gode varer. Det samme gør sig gældende i forhold til mødet med forskellige autoriteter. En autoritet er en person, som har en evne til legitimt at bestemme andres handlinger, opfattelser eller tanker. Autoriteter forbindes ofte med en hierarkisk orden og fordrer en form for undertrykkelse i højere eller mindre grad. Autoriteter kan være alt fra mor & far til skolelæreren, til svømmetræneren, til politiet og andre offentlige myndigheder, og vi møder derfor begrebet på forskellige niveauer og kontekster i vores liv og hverdag. Flere eksperimenter og undersøgelser viser, at særligt personer i uniformer, med særlige embeder eller med en vis højstatus-udstråling kan få folk til at gøre selv de mest ulogiske ting. Her kan blandt andet nævnes Milgram eksperimentet og Stanford Prison eksperimentet (se henvisninger under 'Links'). Der har de seneste år været en del debat i de danske medier om, hvordan vi i Danmark forholder os til autoriteter i samfundet – vi behandler nemlig både autoriteter med respektløshed, men samtidig efterspørger vi dem også som aldrig før (se henvisninger til artikler under 'links').

For ikke blot at blive en brik i andres manipulations- og magtspil må man stoppe op og selvstændigt tage kritisk stilling til sine handlinger, hvilket *Køkkenelevatoren* også drejer sig om. I forestillingen er autoriteter et centralt tema. Chefen Wilson er eksplicit en autoritet, og særligt Ben har meget respekt for ham og adlyder uden at stille spørgsmål. Gus er måske mere uvidende end kritisk, men mange spørgsmål forlader hans læber i løbet af forestillingen, og han undrer sig generelt. Samtidig er køkkenelevatoren i det nedlagte restaurantkøkken også en autoritet og faktisk protagonist i forestillingen:

"Køkkenelevatoren er et symbol på autoriteten, og det er denne, som kører med de to lejemoreres liv, og på den måde bliver Køkkenelevatoren i virkeligheden forestillingens hovedperson", fortæller instruktør Peter Kunz.

Det er chefen Wilson, som gennem køkkenelevatoren tester de to lejemorere på, hvor langt de er villige til at gå og dermed, hvor brugbare de er i deres erhverv som lejemorere. Lejemorderne bør ikke tage kritisk stillingtagen til at dræbe eller udføre ordrer, hvilket vil blive behandlet mere dybdegående i næste tema "Lejemordere". Ben er meget autoritetstro og stiller ikke spørgsmålstegn ved noget, men det gør Gus, selvom han er nem at distrahere til at droppe de dybere funderinger. Ben er så autoritetstro, at han prompte foreslår, at de skal besvare de mystiske madbestillinger ved at sende noget op. Han handler ulogisk og meningsløst ved at forsøge at leve op til krav, som han end ikke kender afsenderen på. Han tager imod enhver ordre fra en autoritet uden undren, og derfor er han en oplagt til lejemorere-erhvervet.

Opgaver (før stykket)

- Hvad er en autoritet?
- Er vi autoritetstro i det danske samfund?
- Giv eksempler på hvornår du møder autoriteter i din hverdag.
- **Researchopgave:** find begivenheder i verdenshistorien, hvor mennesker lader sig styre af autoritære personer eller bevægelser.
- **Researchopgave:** Find eksempler på eksperimenter og undersøgelser ifm. autoriteters indflydelse.
- Undersøg begrebet om anarki.

Opgaver (efter stykket)

- Diskuter Ben og Gus' forhold til autoriteter.
- Hvilken position har Køkkenelevatoren i magtspillet? Brug evt. vedlagte dialog i 'Bilag'.
- Hvilken funktion har den mystiske Wilson i stykket?
- Svar på følgende spørgsmål, som Gus stiller: Hvem sendte tændstikkerne ned? Hvem er ovenpå?
- Ofte har rekvisitter i absurd teater symbolsk betydning. Diskuter den symbolske værdi af: Køkken-elevatoren & madbestillingerne, teen, tændstikkerne, avisen, sengene m.v.

Lejemordere

En lejemorder begår mod betaling mord på et offer, som denne er hyret til. Lejemord er ofte forbundet med organiseret kriminalitet eller bandeopgør og er fx blevet brugt til at rydde vidner af vejen. Det er også brugt til at stoppe forbryderrivaler eller politikere, som går imod bagmændenes ønsker. Andre lejemord sker på baggrund af ønsket om modtagelse af ofrets livsforsikring eller en arv eller i ægteskabelige. Ægteskabelige vanskeligheder er også en hyppig årsag. Kriminologer på det britiske universitet Birmingham City University har forsket i lejemordere i England, og de er kommet frem til fire forskellige typer af disse:

1. **Nybegynderen:** førstegangsmorderen som ikke nødvendigvis er inkompetent af den grund. Han dræber for mindre beløb.
2. **Dilletanten:** Den ældste af de fire typer, som ikke nødvendigvis har en kriminel baggrund, men som har brug for pengene for fx at skabe balance i privatøkonomien. Han har svært ved at skaffe våben og fortryder ofte undervejs.
3. **Svenden:** En kompetent, erfaren og pålidelig morder. Denne type er karrierekriminell og har stærke forbindelser, der kan skaffe ham våben, men dette gør det også nemmere for lokale politistyrker at fange ham.
4. **Mesteren:** En rutineret morder som forlader gerningssteder uden at efterlade sig spor eller forbindelser, og derfor er han svær at pågribe. Denne type har ofte militærbaggrund og kan have stået bag op mod 100 drab.

Forskerne bag rapporten, som er udgivet i 2014, håber, at deres forskning kan hjælpe politiet med at genkende mønstre og adfærdstræk, der er fælles for lejemordere i England. Rapporten viste desuden, at pistolen er lejemordernes foretrukne våben, de slår oftest til, når offeret går tur med sin hund eller er ude at shoppe, og de lejemord, som de efterforskede kostede alt fra 1.800 kr. til 900.000 kr. I Danmark er lejemordere ikke et udbredt fænomen, men det forekommer dog. I 2010 blev en mand dræbt på, hvad politiet mener, en bestilling af dennes ægtefælle, og desuden er der en hjemmeside, www.lejemorder.dk, hvor det ser ud til, at man online kan bestille en lejemorder i Danmark. Men kan det mon virkelig passe, at man kan det? Fænomenet er mere udbredt i andre lande som fx Mexico, hvor der senest i oktober i år var nogle lejemordere, der indrømmede mordet på 17 studerende, som var blevet lagt i en massegrav. Også en mexicansk kvinde tilstod i 2012 drabet på 20 personer, hvor hun skulle have fået omkring 250 kr. pr. mord, som hun begik for et mexicansk narkokartel.

Opgaver (før stykket)

- Hvad kendetegner en morder?
 - **Researchopgave:** I hvilke lande udøver man lejemorderi? Ud fra researchen kan I lave en profil af en lejemorder.
 - **Researchøvelse:** Find historiske begivenheder som kan kobles til de fire typer af lejemordere.
 - **Dramaøvelse:** Vælg én af de fire typer af lejemordere og skriv en monolog om dennes bekendelser. Fremfør evt. for hinanden på klassen.
 - Diskutér skyld og anger: Er mennesket grundlæggende godt eller ondt?
 - Ligger det til menneskets natur at dræbe? Hvad skal der til, for at man kan dræbe et andet menneske?
 - Find ligheder og forskelle ml. lejemordere og soldater.
-

Vi ser ofte lejermordere og lejermord som en central del af et filmplot eller som omdrejningspunkt i videospil – og her i en teaterforestilling. Ofte skildres lejermorderne som barske snigskytter i læderhandsker og iført anonymiserende solbriller, som begår mord fra hustage. Men disse mere dramatiske og glamourøse skildringer har sjældent noget med virkeligheden at gøre. Her adskiller skildringen af de to lejermordere i *Køkkenelevatoren* sig også. Makkerparret er tydeligvis fra underklassen, og særligt Gus klager over de kummerlige forhold for lejermordere nu om dage.

Det er ikke eksplicit, at de to lejermordere føler skyld og anger over deres blodige arbejde. Vi får dog indikationer på dette, når de omtaler den pige, som de har slået ihjel, og dette hænger også sammen med det ophold, som Ben gør i bilen. Der er små tegn på anger hos de to og tydeligst hos Gus, som virker mere i kontakt med sine følelser end Ben, som mere fremstår som den kyniske og autoritetstro lejermorder. Netop denne pige, som de tidligere har slået ihjel er et centralt omdrejningspunkt i forestillingen, og særligt Gus bekymrer sig om denne hændelse: ”Hun gik i stykker, du. Helt op i sømmen”. Det er muligvis i forbindelse med denne hændelse, at de i øjeblikke indser meningsløsheden med mordene. Stedet er også essentielt for instruktør Peter Kunz:

”For mig er den myrdede pige det helt centrale punkt i fortællingen. Man skal se de kødelige konsekvenser af volden for at kunne forholde sig til den. Mange af vore udsendte soldater chokeres i deres grundvold, når de oplever effekten af et maskingevær på en krop, uanset, hvor godt forberedt og trænet de er”.

Forberedelsen til mordene har Ben og Gus helt styr på i deres velplanlagte og sædvanlige procedure. ”Vi gør nøjagtigt det samme”, siger Ben og holder for enhver pris fast i rutinerne – også selvom næste offer skulle være en pige, hvilket bekymrer Gus. Her ses igen den markante forskel på de to lejermordere, for det er netop, at Gus undrer og bekymrer sig. Mordere såvel som soldater må ikke undre sig, for så fungerer volden ikke. Soldater har et fast ’say’: ”You shouldn’t ask why – but be ready to obey and die”. Er der undren og tvivl kan man ikke fuldbyrde befalingen. I forestillingen finder lejermordernes chef Wilson gennem køkkenelevatorens prøvelser måske ud af, at Gus i virkeligheden ikke har evnerne til jobbet som lejermorder.

Hvis I finder dette tema særligt interessant, så er her en ekstra markering af vores kunsthusholdning d. 19. november, hvor politiinspektør fra Vestegnens politi og tidligere chef i drabsefterforskningen v. Rejseholdet Bent Isager-Nielsen holder oplæg på teatret. I kan også arbejde med hans bog, som hans mangeårige arbejde for Rejseholdet danner grundlag for: ”Man jager et bæst og fanger et menneske”.

Opgaver (efter stykket)

- Hvilken type lejermordere er Ben og Gus?
 - **Skriveøvelse:** Skriv Ben og Gus’ historie. Hvorfor og hvordan blev de lejermordere? Har de familie? Føler de skyld og anger i forbindelse med deres job?
 - **Dramaøvelse:** Spil den situation som Gus og Ben beskriver som deres sædvanlige procedure ved et mord. Oplevelsen af at man skal dø består af en række stationer: fx man kommer ind, opdager nogen, man overvejer, indser og dør. Få stationerne med. (se bilag)
 - **Filmøvelse:** Lav jeres egen kortfilm om en lejermorder i et one take på jeres telefon. Lav evt. en fælles brainstorm på henholdsvis mordvåben, lejermordertyper, offer, location, og hvem der bestiller mordet. Træk tilfældigt ét forslag fra hver kategori og lad det være rammerne for filmen.
-

Links

Personkarakteristik:

Mens vi venter på Godot:

<https://www.youtube.com/watch?v=tQi4DAxvMR8>,

Gøg og Gokke:

<https://www.youtube.com/watch?v=AOeLxc166YI&list=PLD4D90D3093BDDA41>

<https://www.youtube.com/watch?v=DZ8D-bnwBK0&index=4&list=PLD4D90D3093BDDA41>,

Autoriteter og manipulation:

Om autoriteter:

<http://www.leksikon.org/art.php?n=213>

Milgram eksperimentet:

<http://da.wikipedia.org/wiki/Milgram-eksperimentet>

https://www.youtube.com/watch?v=L_LKzEgIPto

Stanford Prison eksperimentet:

http://en.wikipedia.org/wiki/Stanford_prison_experiment

<https://www.youtube.com/watch?v=sZwfNs1pqG0>

<https://www.youtube.com/watch?v=ptQTtGcACvM>

Artikler til diskussion om autoriteter i det danske samfund:

<http://www.hojskolebladet.dk/tendens/tendensartikler/2013/januar/autoriteten-er-doe>

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/autoritet>

<http://samvirke.dk/sundhed/artikler/autoriteter-uniformer-skaber-ingen-respekt.html>

<http://www.information.dk/240804>

Lejemordere:

Lejemorder i Californien dømt i 2014

<http://politiken.dk/udland/ECE2260280/lejemorder-indroemmer-at-han-har-begaaet-op-mod-40-drab-i-usa/>

Artikel om rapporten om lejemordere i England

<http://www.dr.dk/Nyheder/Udland/2014/01/30/101428.htm>

Dansk lejemord i 2010

<http://nyhederne.tv2.dk/article.php/id-65290906:skyldig-henriks-d%C3%B8d-var-lejemord.html>

Om mexicansk kvindelig lejemorder

<http://jyllands-posten.dk/international/ECE4690563/hun-har-20-lejemord-pa-samvittigheden/>

Dansk hjemmeside for bestilling af lejemord

www.lejemorder.dk

DR3's dokumentarserie "Min krig" om danske soldater i Afghanistan.

Filmforslag: "Mr. & Mrs. Smith" med Brad Pitt og Angelina Jolie

Bilag

Personkarakteristik: Dialog til analyse af magtforholdet ml. Ben og Gus:

Ben: Ja, du tigger jo altid om tændstikker. Hvor mange har du der?

Gus: En halv snes stykker.

Ben: Nå, men smid dem nu ikke væk. Røde oven i købet. Du behøver ikke engang en æske.

(Gus roder sig i øret med en tændstik.)

Ben: (Slår ham over hånden.) Lad være at spilde dem. Skynd dig, skynd dig hen og tænd for den.

Gus: Hva?

Ben: Gå hen og tænd for den.

Gus: For hva?

Ben: Kedlen.

Gus: Du mener gassen?

Ben: Hvem?

Gus: Dig.

Ben: (Hans øjne bliver små.) Hva mener du med, at jeg mener gassen?

Gus: Jamen, det er da det, du mener, ikkeosse? Gassen.

Ben: (Med kraft.) Hvis jeg siger til dig, at du skal gå hen at tænde for kedlen, så mener jeg, at du skal gå hen at tænde for kedlen.

Gus: Hvordan kan man tænde for kedlen?

Ben: Det er en talemåde. At tænde for kedlen. Det er en talemåde!

Gus: Jeg har aldrig hørt den.

Ben: Tænd for kedlen! Det er ganske almindeligt sprog!

Gus: Jeg tror, du tager fejl.

Ben: (Truende.) Hvad mener du?

Gus: Man siger: sæt kedlen over

(De stirrer på hinanden, tungtåndende.)

Akkreditering på manuseksempler:

Dramatiker: Harold Pinter

Oversættelse: Klaus Ribbjerg

Ben: (Med roligt overlæg.) Jeg har aldrig i hele mit liv hørt nogen sige: sæt kedlen over.

Gus: Jeg tør vædde med, min mor sagde det.

Ben: Din mor. Hvornår så du din mor sidst?

Gus: Det ved jeg ikke, det var –

Ben: Nå, men hva snakker du så om din mor for?

(De stirrer.)

Ben: Gus, det er ikke fordi jeg vil være urimelig. Jeg prøver bare at forklare noget for dig.

Gus: Ja, men –

Ben: Hvem er den ældste i dether foretagende, mig eller dig?

Gus: Dig.

Ben: Jeg arbejder kun i din interesse, Gus. Du bliver nød til at tage ved lære, du.

Gus: Jamen, jeg har aldrig hørt –

Ben: (Voldsomt.) Ingen siger tænd gassen. Hvad tænder gassen?

Gus: Hva gassen -?

Ben: (Griber ham med begge hænder om halsen og holder ham ud fra sig i arms længde.) KEDLEN, DIN IDIOT!

(Gus fjerner hænderne fra halsen.)

Gus: Ja ja, ja ja.

(Pause.)

Autoriteter og manipulation: Dialog hvor Køkkenelevatoren kører rundt med Ben og Gus:

(Kassen kommer ned med brask og bram. Ben hæver revolveren. Gus går hen og tager et stykke papir ud af køkkenelevatoren.)

Gus: *(Læser.)* Dagens suppe. Lever med løg. Syltetøjstærte.

(En pause. Gus ser på Ben. Ben tager sedlen og læser den. Han går langsomt hen til skakten. Gus går efter ham. Ben ser ind i skakten, men ikke op i den. Gus lægger sin hånd på Ben's skulder. Ben ryster den af, Gus lægger fingeren på munden. Han læner sig mod skakten og koger hastigt op i den. Ben kaster ham ophidset tilbage. Ben ser på sedlen. Han kaster sin revolver på sengen og taler med stor beslutsomhed.)

Ben: Vi må hellere sende noget op.

Gus: Hva?

Ben: Vi må hellere sende noget op.

Gus: Åh! Javel. Ja, måske har du ret.

(De ånder begge lettet op efter afgørelsen.)

Ben: *(Hensigtsmæssig.)* Hurtigt! Hvad har du i tasken?

Gus: Ikke noget særligt.

(Går hen til skakten og råber op i den.)

Gus: Øjeblik!

Ben: La være med det!

(Gus ser efter, hvad der er i tasken og tager det ud stykvis.)

Gus: Kiks. En plade chokolade. En halv sød.

Ben: Det er det hele?

Gus: En pakke te.

Ben: Godt.

Gus: Vi kan ikke sende teen op. Deter al den te vi har.

Ben: Jamen, der er jo ingen gas. Du kan ikke bruge den til noget, vel?

Gus: De ku måske låne os en shilling.

Ben: Hvad mere er der i den?

Gus: *(Dykker ned i tasken.)* En Lyons-cake?

Ben: En Lyons-cake?

Gus: Ja.

Ben: Du har aldrig sagt noget om, at du havde en Lyons-cake.

Gus: Har jeg ikke?

Ben: Hvorfor kun én? Tog du ikke én med til mig?

Gus: Jeg troede ikke, du havde lyst.

Ben: Nå, men du kan alligevel ikke sende en Lyons-cake op.

Gus: Hvorfor ikke?

Ben: Hent en af de tallerkener.

(Gus går hen mod døren til venstre, standser.)

Gus: Du mener altså, at jeg ka få lov til at beholde Lyons-cake'n?

Ben: Beholde den?

Gus: Jeg mener, de ved jo ikke noget om, at vi har den, vel?

Ben: Det er ikke det, det drejer sig om.

Lejemordere: Scenen hvor de gennemgår den faste procedure for deres mord:

Gus: Når han så kommer ind –

Ben: Luk døren efter ham.

Gus: Luk døren efter ham.

Ben: Uden at afsløre din tilstedeværelse.

Gus: Uden at afsløre min tilstedeværelse.

Ben: Han ser mig og går hen mod mig.

Gus: Han ser dig og går hen mod dig.

Ben: Han ser ikke dig.

Gus: Han ser ikke mig.

Ben: Men han ser mig.

Gus: Han ser dig.

Ben: Han ved ikke, du er der.

Gus: Han ved ikke, du er der.

Ben: Han ved ikke, *du* er der.

Gus: Han ved ikke, jeg er der.

Ben: Jeg tager min revolver frem.

Gus: Du tager din revolver frem.

Ben: Han standser.

Gus: Han standser.

Ben: Hvis han vender sig –

Gus: Hvis han vender sig –

Ben: Er du der.

Gus: Er jeg her.

Gus: Du har glemt noget.

Ben: Ja. Men hvad?

Gus: Ifølge dig har jeg ikke taget min revolver frem.

Ben: Du tager din revolver frem –

Gus: Efter jeg har lukket døren.

Ben: Efter du har lukket døren.

Gus: Det har du da aldrig glemt før, vel?

Ben: Når han ser dig bag ved sig.

Gus: Mig bag ved sig.

Ben: Og mig foran sig.

Gus: Og dig foran sig –

Ben: Føler han sig usikker –

Gus: Utilpas.

Ben: Han ved ikke, hvad han skal gøre.

Gus: Så hvad gør han?

Ben: Han ser på mig og ser på dig.

Gus: Vi siger ikke ét ord.

Ben: Vi ser på ham.

Gus: Han sir ikke ét ord.

Ben: Han ser på os.

Gus: Og vi ser på ham.

Ben: Ingen siger et ord.

(Ben rynker på panden og presser hånden mod den.)

(Pause.)